Ольга Дубін

ПІЗНАВАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ «ВЕЛЕСОВОЇ КНИГИ»

На сьогодні недостатньо висвітлена тема з історії виховання, навчання, писемності на українських землях у період утворення Київської держави. Деяку інформацію з цього питання містить «Велесова книга» – унікальна пам'ятка українського народу.

Як засвідчує «Велесова книга», світоглядні принципи наших давніх предків ґрунтувалися на Праві (закони, за якими відбувається дійсність), Яві (реальний світ) і Наві (потойбічний світ), а також – «вчитись старому», оскільки «є те наше». Мудрість, знання досягались шляхом досвіду, традицій, які передавались наступним поколінням «старими переказами». У своїх життєвих побудовах руси керувались рішенням віче, яке виконувало законодавчу функцію: «що віче вирішить, так і є, але що не рішено – не повинно бути» [3; 4].

Пізнавальний контекст у «Велесовій книзі» виражений за допомогою таких слів, як: «знати (знання), вчитися (навчання), рахувати, істина, правда, розуміти, письмо, пам'ять, розум, наука» та інше. У більшості згадувань зазначені слова використовуються у значеннях безпосередньо не пов'язаних з навчально-виховним процесом. Хоча текст дощечок, де наведені слова знання, письмо, учити засвідчують про наявність письма та деяких елементів виховання і навчання в дохристиянський період давньої Русі [4; 5].

Слово знати (знання) у пам'ятці згадується 20 разів у різних контекстах.

«Велесова книга» свідчить, що знання в дохристиянський період певною мірою забезпечувались жерцями – служителями божеств, які брали участь не тільки в ритуалі жертвоприношення, а й «знання збагачувати» закликали. Проте, далі в тексті пам'ятки висловлюється закид жерцям: «Залишимося невігласами до кінця, незнаючи, звідки ми». Питання походження, витоки етносів, спорідненості окремих родів цікавили жителів давньої Русі, про що неодноразово згадується в творі [1; 2].

За допомогою слова «знати» у пам'ятці показана: сміливість, відважність, могутність і справедливість русів, оцінка відносин слов'ян з греками, відмінність русів, важливість швидко вирішувати проблеми, інтерес до прогнозування майбутнього.

Використовуючи слово «знати», автори пам'ятки з деякою прикрістю відзначають: «соромимося Наву, Праву і Яву», «не берегли ми їх, а ще й глузували» [4]. Мабуть, наведене засвідчує, що в той час (IX–X століття) відбувалось деяке переосмислення світоглядних побудов слов'ян.

Сім разів згадується у пам'ятці слово вчитися. Воно вживається авторами при описанні різних сфер діяльності пращурів. Пам'ятка свідчить, що пращури надавали значення вихованню молодого покоління:

«учили до богів наших і водили за руку до стезі правої» [4].

Словом «поділитися» підкреслюється історичний момент виникнення трьох слов'янських родів. Розуму набирались завдяки гармонійним стосункам з природою, вихованню дітей в сім'ї: «водили худобу до степів і там жили в травах; батькові підкорялись і боялись, богів слухались, і так розуму набирались». На основі розумових здібностей вчились аграрному ремеслу, праці («землю орати чи худобу доглядати ті бо розуміли»). Інтелектуальний світ людини, світ богів були «таємницею великою».

Слово «істина» згадується в творі 12 разів. З тексту пам'ятки випливає, що давні пращури приділяли увагу справедливому вирішенню питань, висвітленню подій: «Хай іде слово наше о правді, і так знайшли правду» [4].

У книзі неодноразово згадується, що релігія язичників не вимагає людської жертви. В часи написання «Велесової книги» у Русів існували «вірники» – люди, які були готові принести в жертву себе заради благ, за правду.

Певне інформаційно-пізнавальне навантаження несуть такі слова, як: освічений, пам'ять, наука. Освічений вжито в значені «поінформований». Слово наука використано у значені набутого прикрого досвіду: «А тому, що мали війни між собою. Ото хай буде наукою, щоб зрозуміли нашу помилку, чому мусимо знову бути в неволі». На пам'ять пращури покладали функції збереження історичних подій, («старе згадувати»), слави про «синів наших... дідове наші»: «І се маємо тримати в пам'яті» [4].

Отже, давній народ України мав власну писемність, яку він поширював на своїх землях в умовах змагання і впливу іноземних мов, передусім грецької. Виховання, в структурі якого був вагомий релігійний компонент, здійснювалось в сім'ї, письмо поширювалось жерцями. Народ України зберігав у пам'яті свою історію, цікавився питаннями розвитку майбутніх подій, дотримувався справедливості у вирішенні проблем. Таким чином, пізнання, основи якого кореняться у народній творчості, у «Велесовій книзі» виражає ставлення людини до навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. – К., 1995.
2. Євтух В. Концепція етнополітичних досліджень в Україні. – К., 1992.
3. Макарчик С. А. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. – Л., 1999.
4. Федоренко Д. «Велесова книга». Найдавніший літопис України. – К., 1999.

Чмихов М. Давня культура. – К., 1994.